

Κείμενα στο «Βήμα»

Οι επιφυλλίδες του **Κ. Θ. Δημαρά** στην πρωινή εφημερίδα του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, από το 1931 ως το 1989. **Η πνευματική διαδρομή μιας μεγάλης μορφής του σύγχρονου ελληνισμού**

ΤΟΝ ΠΑΣΧΑΛΗ Μ. ΚΠΤΡΟΜΗΛΙΔΗ

Η ανάνηψη της επιφυλλιδιογραφίας του Κ. Θ. Δημαρά, την οποία καθιστά προσήτη η επιβλητική δέσμη έκδοσης του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης, προσφέρει μιαν αδιάπτωτη πνευματική απόλαυση. Στις περισσότερες από χίλιες σελίδες των δύο τόμων παρακολουθούμε τη διάπλωση της σκέψης του Κ. Θ. Δημαρά και μπορούμε έτσι να γνωρίσουμε με μεγαλύτερη οικειότητα, εκ του σύννεψης, τη διακρίμανση των ιδεών και των προβληματισμών διά των οποίων διαμορφώθηκε μια από τις μεγάλες πνευματικές μορφές του σύγχρονου ελληνισμού.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ
Σύμμικτα, Δ':
Λόγια περί μεθόδου

Επιλογή κειμένων Φίλιππος Ηλιού, επιμέλεια Πόπη Γιοκέμη
Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, 2013.
τόμοι Α - Β', σελ. 1.178, τιμή 35 ευρώ

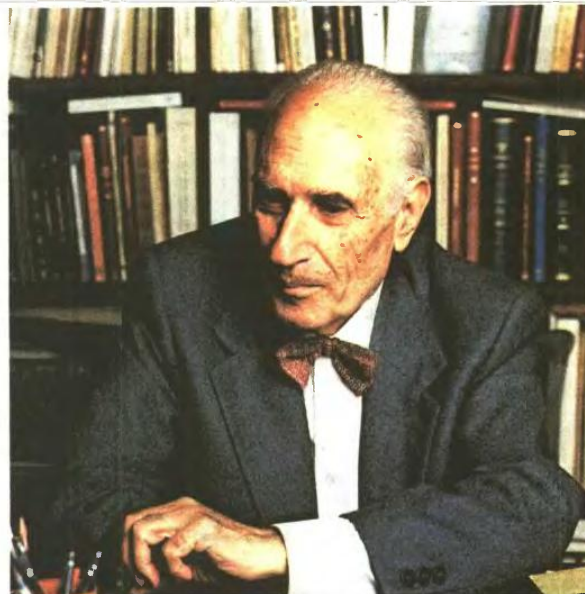

Μόνιμη παρουσία, κάθε εβδομάδα, για σχεδόν εξήντα χρόνια, ο Κ. Θ. Δημαράς προσπαθεί να απλώσει προς το ευρύτερο μορφωμένο κοινό το ριπίδιο του επιστημονικού προβληματισμού και της κριτικής επαναστάθμισης των πραγμάτων. Ο κάθε σοβαρός αναγνώστης θα βρει φυσικά τις ειδικότερες θεματικές που θα του κινήσουν το ενδιαφέρον μεταξύ των 301 κειμένων, κυρίως επιφυλλίδων στο *Ελευθερον Βήμα* και αργότερα στο *Βήμα*, που ανθολόγησε ο Φίλιππος Ηλιού με ορθότητες τα χρόνια 1931 και 1989.

Η αγωνία του χριστιανού

Μέσα στην εξαιρετική πολυμέρεια των περιχομένων θα ήθελα να επισημάνω τρία ζητήματα που είναι κατά τη γνώμη μου αποκαλυπτικά για τον χαρακτήρα του στοχασμού που κωδικοποιείται στην έκδοση. Πρώτον είναι το στοιχείο της έκπληξης που περιμένει όσους αναγνώστες γνωρίζουν τον Κ. Θ. Δημαρά μόνο ως τον πατριάρχη των σπουδών του Διαφωτισμού στην Ελλάδα και ως εκ τούτου τον ταυτίζουν με μια διανοητική στάση που καθορίζεται από τον ορθολογισμό και τον αγωνιστικισμό. Η έκπληξη τούς αναμένει στα πρώτα κείμενα της δεκαετίας του 1930, όπου ξεδιπλώνεται ο προβληματισμός του εικοσιχτάχρονου συγγραφέα για το νόημα του χριστιανισμού. Πολλοί από εκείνους που κατατάσσουν τον Δημαρά μεταξύ όσων συνετέλεσαν στην ανατροπή των «γνησίων» παραδόσεων του γένους λόγω της ξέραρης της σπουδαιότητας του Διαφωτισμού, θα κάνουν καλά να διαβάσουν το κείμενο «Η αγωνία του χριστιανού» για να πληροφορηθούν κάπως καλύτερα για το πνευματικό υπόστρωμα της μεταγενέστερης πορείας του συγγραφέα. Πάντως θρησκευτικά αναλφάβητος δεν υπήρξε.

Δεύτερο και σημαντικότερο στοιχείο της πνευματικής αναδρομής που προσφέρει η έκδοση είναι η συγκεκριμένη εικονογράφηση των αναβημάτων της εστίασης του ενδιαφέροντος του στον πνευματικό ελληνισμό των νέων χρόνων. Από τη δεκαετία του 1940 ως τη δεκαετία του 1970 παρακολουθούμε την ανακάλυψη και ανάδειξη της σημασίας της λογιστικής του νέου ελληνισμού με αποκαρτίωση τη λογιστική του Διαφωτισμού. Από τους στοχασμούς που αφιερώνει ο

Μέσα από τις σελίδες των δύο τόμων παρακολουθούμε τη διάπλωση της σκέψης του Κ. Θ. Δημαρά και μπορούμε έτσι να γνωρίσουμε τη διακρίμανση των ιδεών και των προβληματισμών διά των οποίων διαμορφώθηκε μια από τις μεγάλες πνευματικές μορφές του σύγχρονου ελληνισμού

Δημαράς στη θεματική αυτή στην οποία επανέρχεται με επιμονή και συνέπεια, παρακολουθούμε ουσιαστικά, δαίνεζομαι και πάλι έναν δικό του όρο, τη «διακόσμηση» της επιστήμης των νεοελληνικών πραγμάτων. Από τις σελίδες της έκδοσης αναδύεται η σταδιακή συνάρθρωση της ιστορικής γνώριμης του νέου ελληνισμού ως επιστημονικού αντικείμενου πλέον, ως αντικείμενου έρευνας και ελέγχου σύμφωνα με τις επιταγές της επιστημονικής μεθόδου και πειθαρχίας αντί της ρητορείας και της ιδεοληψίας, που πρωτύτερα ως τα μέσα του εικοστού αιώνα – ίσως και επέκεινα – σ' αυτό το πεδίο του εθνικού αυτοπροσδιορισμού.

Εθνικές ανακρίβειες

Τρίτον είναι το στοιχείο της κριτικής βούλησης, της πρόθεσης για επαναστάθμιση,

βάσει μαρτυριών και διασταυρώσεων, των συμβατικών παραδοχών που απαρίθμηση του περιεχομένου της ρητορείας διά της οποίας συντελείται ο εθνικός αυτοπροσδιορισμός. Πρόκειται για όσα λέγονται για την προδιάθεση της ελληνικής κοινωνίας – ίσως της κάθε κοινωνίας – προς τις «εθνικές ανακρίβειες», που κολακεύουν τη συλλογική αυταρέσκεια. Αυτό είναι το σταθερό και πάντα αρτιδίωτο χαρακτηριστικό της σκέψης του Δημαρά και από αυτό αναδύεται η κριτική δύναμη του έργου του. Το βλέπουμε να εκφράζεται σε ό,τι γράφει, αλλά πιο εμφανώς στα λεγόμενα για τα ζητήματα της παράδοσης και των παραδόσεων, για τα ζητήματα του λαϊκού και της γλώσσας, της ρητορείας και του στόμφου της ελληνικής διανοητικής ζωής, και στην όψιμη σκέψη του από την επίμονη επάνοδό του στα ερωτήματα για τη φύση και τη

λογική της ιστορίας. Αυτό που εντυπωσιάζει σ' αυτόν τον ευρύτατο κριτικό προβληματισμό δεν είναι μόνο ο υπαινικτικός του χαρακτήρας, αλλά και η υπό όρους διατύπωση. Αυτό το υφολογικό στοιχείο αποβλέπει να εμβάλλει τον αναγνώστη σε προβληματισμό χωρίς να προκαλεί, χωρίς να εκτρέφει ανασφάλεια, ακυρώνοντας την αξιοπιστία της κριτικής. Σε αυτή την προσέγγιση συνίσταται η σοβαρότητα, η οποία βεβαίως δεν έχει καμιά σχέση με τη στάση των «προσευκτικών» διανοητών της σημερινής, για τους οποίους η προκλητικότητα και η ανονοπία της κριτικής είναι το άλλοθι της ημιμάειας και του δογματισμού και το καθοριστικό στοιχείο του τυχοδιωκτισμού που ασύστολα μετέρχονται.

Ο κ. Πασχάλης Μ. Κπτρομηλίδης είναι καθηγητής της Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.